

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgr. inż. Daniela WOJTASZKIEWICZA:

STRAŻ GRANICZNA W SYSTEMIE ZWALCZANIA NIELEGALNEJ MIGRACJI NA TERYTORIUM WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO W LATACH 2015-2022

1. Ogólna ocena rozprawy

Problematyka funkcjonowania Straży Granicznej znalazła się w ostatnich latach w centrum dyskursu społecznego w naszym kraju, głównie za sprawą swego rodzaju „wojny migracyjnej” wypowiedzianej nam przez nieuznawanego przez społeczeństwo i środowisko państw demokratycznych prezydenta Białorusi Aleksandra Łukaszenkę. Migracyjna presja na naszą wschodnią granicę ustawiła tę służbę w świetle jupiterów, wskazując jej rolę jako jednej z podstawowych instytucji bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, spełniającej jednocześnie znaczące funkcje ochronne wobec zagrożeń zewnętrznych, wśród których szczególnie miejsce zajmuje nielegalna migracja. Z uznaniem należy więc przyjąć inicjatywę Pana magistra D. Wojtaszkiewicza dokonania naukowej analizy i refleksji nad funkcjonowaniem tej instytucji w systemie bezpieczeństwa narodowego. To wybór ze wszech miar zasadny, wychodzący naprzeciw nie tylko potrzebom poznawczym (w kontekście dynamicznie rozwijających się nauk o bezpieczeństwie), ale i procesom doskonalenia praktyki w kluczowych obszarach funkcjonowania państwa. Z pewnością, znaczenie i specyfika Straży Granicznej sprawiają, iż zasługuje ona na bardziej zaawansowane badania i refleksje naukowe, służące jej poznaniu i doskonaleniu.

Recenzowana rozprawa jest interesującym studium funkcjonowania Straży Granicznej w systemie bezpieczeństwa państwa, w szczególności w kontekście zwalczania nielegalnej migracji (261 stron merytorycznego tekstu). Autor usystematyzował wiedzę sytuującą się w zakresie przyjętego tematu na szczeblu krajowym, a jednocześnie przeprowadził pewnego rodzaju lustrację empiryczną, obejmującą także wyodrębniony tytułem obszar województwa świętokrzyskiego. Dokonał wielostronnego i pogłębionego namysłu nad rozpatrywaną problematyką, łącząc analizy teoretyczne z bezpośrednią praktyką badawczą. Całość przedstawionych danych, dokonanych refleksji i zaprezentowanych narracji stanowi swoiste

kompendium teoretycznej i normatywnej wiedzy o istocie, specyfice i funkcjonowaniu Straży Granicznej w systemie bezpieczeństwa RP.

Struktura dysertacji jest ogólnie trafna (bardziej uszczegółowione odniesienia ocenne będą pomieszczone w trakcie analizy). Obejmuje sześć rozdziałów – krótki rozdział metodologiczny, cztery rozdziały o charakterze teoretyczno-analitycznym, stanowiące merytoryczne rozwinięcie podejmowanej problematyki, oraz rozdział empiryczny, prezentujący główny materiał badawczy. Obejmuje on analizy danych statystycznych, pozyskanych z bazy danych Komendy Głównej Straży Granicznej. Rozdział ten sfinalizowany został wnioskami. Główne treści rozprawy poprzedzone zostały merytorycznie skromnym wstępem i zamknięte syntetyzującym zakończeniem, przedstawiającym próbę omówienia weryfikacji przyjętych hipotez, syntezę przebiegu procesu badawczego oraz apologię działalności analizowanej instytucji/służby. Co szczególnie intrygujące, w strukturze pracy brak akcentu na zasygnalizowaną w tytule lokalność wątku badawczego. Tylko raz, w punkcie 6.1.1 pojawia się odniesienie do województwa świętokrzyskiego, bezpośrednio jednak nie odnoszące się do tytułu pracy: „Legalizacja pobytu cudzoziemców w Polsce i województwie świętokrzyskim”.

Układ zaprezentowanych treści jest ogólnie adekwatny do przyjętej struktury dysertacji. Przedstawione rozważania zostały właściwie opatrzone materiałami poglądowymi – grafikami, schematami, tabelami, mapami czy wykresami. Praca bazuje na dość obszernych, zróżnicowanych źródłach (aktach prawnych i dokumentach – 38 pozycji, książkach – 46 i czasopismach – 28 tytułów oraz netografii – 36 pozycji). Na odnotowanie zasługuje fakt, iż w literaturze przedmiotu nie występują źródła obcojęzyczne, co samo w sobie, ale dodatkowo przy takiej tematyce i obszarze analiz, stanowi niewątpliwą słabość.

2. Oceny szczegółowe

Zasadnicze rozważania rozpoczynają się **od rozdziału metodologicznego**. Choć generalnie przyjęte założenia badawcze należy uznać za trafne, nie można pozostawić ich bez kilku istotnych odniesień. Przede wszystkim uwagę zwraca zawężenie głównego problemu badawczego do kwestii skuteczności Straży Granicznej w zwalczaniu nielegalnej migracji. Takie ujęcie, po pierwsze, nie oddaje w pełni adekwatnie istoty przyjętego tytułu, a po drugie – nie znajduje wyraźnej kontynuacji (odzwierciedlenia) w problemach szczegółowych. Są one raczej luźno powiązane z problemem głównym. Ponadto, o ile formuła (sama w sobie) problemów szczegółowych nie budzi zastrzeżeń, wyraźne niedostatki prezentują przyjęte hipotezy. W szczególności chodzi o ich nadmierną ogólnikowość, „oszczędność poznawczą i prognostyczną”, banalność, ale i niepełną adekwatność do istoty problemów (np. hipoteza 3).

Nie można także nie odnieść się do sposobu przedstawienia zastosowanych metod badawczych. Zamiast podać krótko i konkretnie z jakich metod korzystał, Autor zongluje wieloma metodami w kilku miejscach swej narracji, wskazując przy tym kategorie budzące

wątpliwości, np. „autorefleksje z własnej pracy”, „metoda normatywna” czy „analiza statystyczna”. Z treści pracy wynika *de facto*, iż Doktorant wykorzystał trzy metody badawcze: metodę krytycznej analizy literatury, metodę analizy/badania dokumentów oraz metodę wtórnej analizy danych. Praca nie zawiera praktycznego zastosowania analiz statystycznych.

Cztery kolejne rozdziały przedstawiają tematykę badawczą od strony podstaw teoretycznych i normatywnych. **Rozdział drugi i trzeci** poświęcone zostały zagadnieniom nielegalnej migracji. Generalnie, rozdziały te nie budzą większych zastrzeżeń. Autor należycie przedstawił podejmowane zagadnienia. Pewną konsternację budzi jednak ostatni punkt rozdziału drugiego: „2.4. Rola i zadania Straży Granicznej na przykładzie wybranego kraju Unii Europejskiej – Finlandii”. To swoiste studium przypadku nie pasuje do całokształtu prowadzonych rozważań, z trzech powodów. Po pierwsze, ze względów merytorycznych, gdyż jego tematyka wykracza poza przyjęty tytuł rozdziału. Nie wiąże się ponadto z tytułem rozprawy. Po drugie, z braku bliższych analogii w stosunku do naszego kraju (trudno wszak doszukać się podobieństw między Polską a Finlandią). Po trzecie, z braku takiej potrzeby. Tytuł rozprawy nie zawiera wszak odniesień międzynarodowych, więcej – zorientowany jest zaledwie na jedno województwo naszego kraju. Jeśli więc Autor nie przybliży specyfiki tego województwa, a robi sobie tylko wiadome paralele w stosunku do odległego i odmiennego państwa, musi to budzić uzasadnioną konsternację poznawczą.

Dwa kolejne rozdziały omawiają istotę Straży Granicznej i jej rolę w zwalczaniu nielegalnej migracji. W zasadzie, strukturalnie biorąc, powinny one tworzyć jeden, solidny, merytorycznie wyczerpujący rozdział. W **rozdziale czwartym** Autor przedstawił specyfikę Straży Granicznej jako służby ukierunkowanej na zwalczanie nielegalnej migracji. **Rozdział piąty** z kolei, sytuuje Straż Graniczną w szerszym systemie – narodowym/państwowym i międzynarodowym/unijnym. Istotą tego rozdziału jest deskrypcja Straży Granicznej jako elementu systemu bezpieczeństwa państwa (narodowego), w kontekście uwarunkowań i unormowań unijnych. Mimo wyczerpującego zarysowania wewnętrznej budowy/struktury służby, rozważania tu zawarte charakteryzuje niedostatek zewnętrznego systemowego skontekstualizowania Straży Granicznej, w szczególności w konkretnej praktyce (opisu współdziałania z innymi elementami systemu bezpieczeństwa państwa). Prowokuje to wrażenie swoistej atomizacji tego elementu (rozpatrywanej służby) w kontekście innych elementów systemu nadrzędnego.

Oba rozdziały integrują oraz systematyzują wiedzę normatywną ukierunkowaną na przeciwdziałanie nielegalnej migracji. Opierają się jednak głównie na kompilacji tematycznie adekwatnych regulacji normatywnych. Nazbyt często tekst przybiera tu charakter ciągu cytatów, przywołujących całe szpalty urzędowych dokumentów, zdawkowo łączonych tylko wstawkami odautorskimi. Maniera kompilowania tekstów źródłowych, z wyraźnym

niedostatkiem własnych narracji, charakterystyczna jest zresztą wielu innym miejscom dysertacji.

Rozdział szósty – ostatni, w największym stopniu ma charakter/walor empiryczny. ukazuje podstawowe obszary analiz odnoszących się do problematyki zarysowanej tytułem pracy. Co ciekawe, przeprowadzone analizy w wymiarze lokalnym Autor usytuował na tle krajowym, czego wszakże nie przewidział/zasygnalizował w przyjętych problemach badawczych. Pewną zagadką pozostaje także, dlaczego Doktorant wykorzystał wyłącznie dane Komendy Głównej Straży Granicznej, nie sięgając do danych przynależnej, wojewódzkiej placówki tej instytucji. Kwestią deliberatywną pozostaje również, na ile przedstawione statystyki wychodzą naprzeciw przyjętym problemom i sformułowanym hipotezom. Na ile analiza ważnych kart pobytu, zaproszeń, przypadków legalnego pobytu, zawieranych związków małżeńskich, oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy itp. stanowią wskaźnik ujętej w głównym problemie badawczym skuteczności w przeciwdziałaniu i zwalczaniu nielegalnej migracji? Co mają wspólnego cudzoziemscy studenci z nielegalną migracją? Autor wprowadził opatrzył tytuł rozdziału neutralizującym sformułowaniem „dynamika migracyjna...”, ale to tu przecież miały się rozstrzygnąć główne wątki badawcze. Dopelnienie pomieszczonych tu analiz o wątek podjętych akcji, kontroli legalności, bardziej wnikliwej analizy lokalnych zatrzymań, wszczętych procedur itp., z pewnością wniosłoby inną kolorystykę, zobiektywizowało i dopełniło całość wyводу.

Słabą stroną analitycznego zdyskontowania uzyskanych wyników jest niedostatek końcowych (własnych) refleksji prognostycznych i konceptualno-modernizacyjnych. Na bazie wcześniejszych konstatacji i rozważań Autor nie formułuje żadnych wskazań modernizacji, usprawnienia bądź udoskonalenia funkcjonowania rozpatrywanej służby, czy szerzej – rozwiązań doktrynalnych bądź strategicznych. Czyżbyśmy mieli do czynienia ze zjawiskiem idealnym? Wszelkie badania naukowe pozostają wszakże służebne wobec praktyki i badanej rzeczywistości. Również z powodów czysto poznawczych, szkoda, że Autor nie przyjął takiego wyzwania i wysiłku intelektualnego.

Praca nie została także wystarczająco dobrze przygotowana od strony technicznej, redakcyjno-edytorskiej. Autor nie uniknął nazbyt wielu niedoróbek i niezręczności językowych czy redakcyjnych. Już w spisie treści brakuje znacznika „Rozdział II”. Ponadto, w płynnym tekście merytorycznym można wskazać wiele potknięć, jak nagminnie występująca nieujednolicona wielkość wcięcia akapitu bądź zupełny jego brak, nieusystematyzowane spacje (raz zbędne, innym razem ich brak), liczne literówki, niekonsekwentna interpunkcja i wiele innych. Powszechnymi są także wszystkie możliwe warianty układu cudzysłów-przypis-kropka w końcówce zdań, ale nie można także nie odnotować charakterystycznych potknięć pojedynczych, jak odmienny kolor czcionki (s.134) czy niezredagowany tytuł wykresu 71 (s. 247). Licznie występują ponadto zwykłe lapsusy językowe, np. „praca musi mieć sklasyfikowaną strukturę” (s. 5). „zostały opracowane

określone metody badawcze” (s. 10), „uzyskany materiał ograniczał się także do produktów tych najistotniejszych i dominujących, mających kluczowe znaczenie w celu rozstrzygnięcia sytuacji problemowej” (s. 12), „dane statystyczne odnoszące się do dokumentów” (s. 253), „wyniki w służbie w tym okresie obrazują reakcję na zapoczątkowany w 2015 r. kryzys migracyjny na południu Europy”, „business as usual” (s. 258) itp.

W recepcji ogólnej, recenzowana rozprawa jest całkiem niezła na ogólnokrajowym poziomie rozważań. Znacznie gorzej prezentuje się w obszarze specyfikacji i orientacji na wymiar lokalny – województwa świętokrzyskiego. Jednakże, mimo zasygnalizowanych słabości, stanowi **wartościowy wkład do rozwoju naukowej analizy problemów bezpieczeństwa, ważnych dla ogólnej kondycji państwa, ale także poczucia bezpieczeństwa jego obywateli.** Podejmowana problematyka jest niezmiernie istotna z punktu widzenia sprawności funkcjonowania systemu bezpieczeństwa narodowego w płaszczyźnie neutralizowania i przeciwdziałania przestępczości migracyjnej. Praca dostarcza bogatej, usystematyzowanej wiedzy o specyfice i zakresie realizacji zadań Straży Granicznej w systemie bezpieczeństwa narodowego. Przedstawione uwagi krytyczne – naturalne przecież w przypadku pracy kwalifikacyjnej – nie zmieniają faktu, iż rozprawa stanowi dzieło naukowo wartościowe oraz interesujące poznawczo.

3. Wnioski końcowe

W rezultacie przeprowadzonej analizy i oceny stwierdzam, że mimo zarysowanych słabości rozprawa doktorska Pana mgr. inż. Daniela Wojtaszkiewicza pt.: *Straż Graniczna w systemie zwalczania nielegalnej migracji na terytorium województwa świętokrzyskiego w latach 2015-2022* spełnia warunki określone w art. 187 ust. 1 i 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz. U. 2022 r. poz. 574 ze zm.), a zatem wymagane standardy formalne, metodologiczne, merytoryczne i kwalifikacyjne. Praca zawiera rozwiązanie przyjętych problemów badawczych i weryfikację założonych hipotez. Jej lektura wskazuje, iż autor jest dobrze zorientowany w podejmowanej problematyce, posiada zdolności koncepcyjne, potrafi umiejętnie operować faktami, argumentami, opracowywać je i przedstawiać.

Biorąc powyższe pod uwagę uprzejmie wnioskuję o dopuszczenie Pana Magistra do dalszego procedowania i obrony niniejszej rozprawy.

Stanisław Jaroszko

